

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging
Geraardsbergse steenweg 267
9231 Gontrode

De Boskrant

mei-juni 1987

ISSN 0773 137X

2-maandelijks tijdschrift
17de jg. nr. 3

REDAKTIERAAD :

Coppens, H.
De Bruycker, P.
De Schuyter, J.
De Wever, B.
De Wulf, R.
Dua, V.
Geldhof, P.
Lust, N.
Maertens, Ph.
Meuleman, B.
Roekaerts, M.
Roggeman, G.
Roskams, P.
Saey, F.
Van Boghout, E.
Vanden Bil, V.
Van Haeren, R.
Van Look, K.
Van Miegroet, M.
Van Slycken, J.
Vitse, Th.

EINDREDAKTIE :

Dua, V.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER :

Lust, N.

V.B.V.

Geraardsbergse steenweg 267
9231 Gontrode

Tel. 091/52.21.13

ABONNERING :

Pers.abonnement 350,-
Studenten 200,-

te storten op
P.C. 000-1027867-55

inhoud

Redactioneel	1
Verarming van het genetisch potentieel	2
Problemen van natuurbeheer(ders) in Vlaanderen	6
Uit de provincie :	
Natuurwandelingen in de provincie West-Vlaanderen	13
1947-1987 ... de goedgevulde carrière van e.a. ir. Toon Verleye	14
25 jaar Groen Brugge	14
Akties rond Europees Jaar van het Milieu te Asse	15
Provinciaal Natuurcentrum-Rekem geeft brochure uit	15
Uit de vereniging :	
Verslag van de Algemene Vergadering van de Vlaamse Bosbouwvereniging	16
Uitreiking "Groene Wimpel" 1987 aan Diest O.C.M.W.	17
Vlaamse Bosbouwvereniging vraagt goedkeuring van bosdekreet tijdens Europees Jaar van het Milieu	19
Buitenland :	
Het projekt "Stabilisation et fixation des dunes" in Mauretanië	20
Info	24

redactioneel

Bosreservaat ... het is ondertussen een zwaar geladen woord geworden. Een onderwerp van twist en discussie tussen diverse verenigingen, diverse diensten, diverse Hoge Raden.

Nochtans waren in oorsprong de bedoelingen vrij onschuldig en zelfs lovenswaardig : waardevolle bossen met inlandse boomsoorten konden een bijzondere bescherming krijgen door het statuut van bosreservaat, met als eindoptie een soort netwerk van uiteenlopende ekologisch interessante bosgezelschappen, verspreid over het ganse land.

Het begrip bestaat dus en kreeg, evenals zijn equivalent natuurreservaat, een wettelijk statuut door de wet op het natuurbehoud van 12 juli 1973. Een wet trouwens, opgesteld door experts, notoire natuurkenners, die verondersteld werden de materie te beheersen.

Maar in de loop der jaren is de term bosreservaat een eigen leven gaan leiden ... het werd een twistappel met voor- en tegenstanders, met voor- en tegenargumenten. Urenlange welles-nietes discussies : Is een ekologisch waardevol bos een bos- of een natuurreservaat ? Wat geeft de beste bescherming ? Wie moet beheren ? Is er wel een verschil tussen beide termen ? Waarom het onderscheid ?

Op zich allemaal niet zo erg, de "besprekingen" rond dit thema kunnen immers beschouwd worden als een soort intellectuele oefeningen in woordgevechten, ware het niet dat het uiteindelijk resultaat nogal pover is : geen enkele minister voelt zich immers geroepen in deze pikante materie een beslissing te nemen en na 14 jaar heeft nog geen enkel bos enig reservaatstatuut, wat ook betekent dat geen enkel bos geniet van een bijzondere bescherming op basis van de wet op het natuurbehoud.

Ondertussen zijn ook alle partijen vergeten waar het om gaat : een brok kwetsbare natuur, met het specifiek eigen karakter van een bos, dat om één of andere redenen bescherming kan gebruiken.

Dit is Vlaanderen op en top in al zijn kleinheid : elk onderwerp wordt herleid tot een hete brij waar iedereen zenuwachtig ronddraait en waar niemand durft aan raken.

Nochtans heeft men daar in het buitenland geen problemen mee : zowel bosreservaten als natuurreservaten kunnen, zonder dat dit noodzakelijkerwijze tot een burgeroorlog binnen de "groene kringen" heeft geleid.

Misschien wordt het tijd om in Vlaanderen terug te gaan naar het beginpunt, naar de grond van de zaak, namelijk bescherming van bossen, waarbij, eventueel mits nieuw te formuleren normen, beide wettelijke begrippen hun toepassing vinden.

Vera Dua

Verarming van het Genetisch Potentieel.

Net zoals er dieren uitsterven, sterven er ook boomsoorten uit : eenzijdig selectie- en verdelingswerk moet als een der grootste oorzaken aanzien worden. Reden tot paniek is er nog niet, doch het wordt hoog tijd dat we beseffen dat er iets aan moet en kan gedaan worden. Gelukkig hoorden we dr. Dua op de Algemene Vergadering van de Vlaamse Bosbouwvereniging op 28 februari 11. vertellen dat de Europese Kommissie, bij het vastleggen van haar bosbeleidsopties, een gedragskode wil opstellen tegen de genetische verarming. Een gelukkig initiatief, indien het niet enkel bij woorden blijft ...

ONTBOSSING IN DE TROPEN

De steeds meer aangroeiende wereldpopulatie heeft geleid tot een steeds stijgende houtbehoefte. Sinds 25 jaar wordt het tropisch regenwoud, 's werelds grootste genetische reserve, grondig in mootjes gehakt. Jaarlijks verdwijnen er 11,3 miljoen hektaren bos. Ook op het Noordelijk Halfrond zorgen verstedelijking, wegenaanleg en uitbreiding van landbouwgebieden voor een drastische inkrimping van het bosareaal.

Niet enkel het behoud van bossen en landschappen is belangrijk, maar ook het behoud van de variatie in de natuur.

DARWIN

Reeds een eeuw geleden schreef Charles Darwin in 'On the Origin of Species' dat genetische uniformiteit een rem betekent op de mogelijkheid van een soort om zich

aan te passen aan ekologische wijzigingen zoals temperatuurschommelingen, droogte, ijstijden, opkomst van nieuwe virussen en bacteriën, enz. Een van Darwin's wetten in verband met natuurlijke selectie zegt dat individuen goed aangepast aan de omgeving meer toekomst hebben dan niet aangepaste. Een logisch gevolg hiervan is dan ook dat een soort die te weinig genetische variatie bevat, zal moeten vechten om te overleven en zal uitsterven. Waar dit in het dierenrijk voornamelijk gebeurt door inteeltmechanismen, kunnen plantensoorten door te vergaande selectie en verlies van de wilde vormen hetzelfde lot ondergaan (O'BRIEN, S.J. e.a., 1986). Een voor de hand liggende en terechte oplossing om de produktiviteit van de bossen te verhogen, ligt in het gebruik van genetisch superieure bomen in verdelingsprogramma's.

In de wedloop naar steeds hogere produkties gaan in het selectie- en verdelingswerk vele genen teloor. Door het uitkweken op gewenste eigenschappen zijn andere eigenschappen verdwenen. Bovendien is de variatie tussen de planten sterk verminderd. De variëteiten met hoog rendement zullen vaak kwetsbaarder zijn voor wijzigende omstandigheden.

BIOTECHNOLOGIE

Dat weefselkweek een significante bijdrage kan leveren tot verbetering van de kwaliteit van het plantsoen staat buiten kijf (MAERTENS, Ph., 1985). Commerciële toepassing van *in vitro* vermeerderde bos-

bomen blijft vooralsnog beperkt tot populier, *Sequoia*, *Pinus radiata* en *Eucalyptus*. Theoretisch is men in staat uit één *Eucalyptus*knop op één jaar tijd 100 000 planten te bekomen (HAISSIG, B.E., e.a., 1987).

Sinds kort worden de modernste biotechnieken toegepast in de veredeling ; vooral Noordamerikaanse en Canadese laboratoria wedijveren met elkaar om meer en meer - vooral naaldhout- soorten *in vitro* te vermeerderen. Genetische engineering technieken worden reeds succesvol uitgevoerd op populier.

Planten met ideaal lijkend genotype, resultaat van klassieke veredeling of genetische rekombinatietechnieken, worden massaal vegetatief vermeerderd en monoklonaal aangeplant. We spreken hier niet meer van bosbouw maar van boomteelt. Men hoopt alzo bossen te creëren met snelgroeiende vlug kaprijpe bomen, resistent tegen talrijke ziekten en pollutie. Op korte termijn - in bosbouwtermen - sukses verzekerd. Naar de gevolgen op lange termijn kunnen we voorlopig slechts gissen. Immers de moderne technieken van snelle vegetatieve vermeerdering via weefselkulturen *in vitro* zijn nog te recent om de resultaten te kunnen overschouwen, doch we hebben reeds voorbeelden uit het verleden uit de landbouw en in mindere mate uit de fruitteelt en populierenteelt, die aangetoond hebben dat monoklonale aanplantingen van nieuw ontstane variëteiten volledig verloren kunnen gaan. Immers per definitie heeft elke boom in een monoklonale aanplanting dezelfde (of geen) weerstand tegen ongunstige biotische of abiotische factoren.

POPULIER

West-Europa, en zeker en vast ook ons

land, heeft een rijke selectie- en verdelingstraditie. De realisaties van het Rijksstation voor Populierenteelt te Geeraardsbergen en het Onderzoekstation te Groenendaal, worden over de gehele wereld gewaardeerd. Waar bijvoorbeeld in onze streken gestreefd wordt populiereklonen in de mate van het mogelijke polyklonaal aan te planten, rekening houdende met de standplaats, lijkt aan de overzijde van de Oceaan enkel maximale houtproduktie in zo kort mogelijke tijd en over zo groot mogelijke oppervlakte het streefdoel. Het enthousiasme in verband met genetische manipulatie is alom tegenwoordig bij de onderzoekers. Deze beloftevolle technologie mag terecht geloofd worden, doch het enthousiasme voor het knippen en plakken van genomen mag niet toelaten dat de bosbouw er het slachtoffer van wordt. Bosbouw is niet enkel een wetenschap maar ook een kunst waar ervaringen van generatie op generatie overgedragen worden. Het inbrengen van in het laboratorium ontstane soorten kan pas verantwoord zijn indien het bestaande genetisch potentieel volledig uitgetest wordt.

VIRTUEEL ONBEKEND, POTENTIEEL EEN SUKSES

De voorraad uit de natuur, de genetische reserve is nauwelijks aangeraakt. Voor al het tropisch regenwoud biedt een schat aan genetisch, en dus ook economisch, potentieel dat van een ongekende waarde is (MEULEMAN, B., 1987). We moeten ons evenwel haasten om die schat te ontdekken. Dagelijks verdwijnen er duizenden hektaren bos waarin vaak nog niet geëxploiteerde soorten huizen met een uitstekende genetische 'make-up'. Een hernieuwd wereldwijd onderzoek van minder gekende plantensoorten is nodig niet alleen om de leeggeplunderde tropen te herbebossen,

doch ook om marginaal land produktiever te maken, erosie te bestrijden en kostbare genomen, nuttig voor verdere veredeling, van de ondergang te redden. Bovendien biedt het gebruik van meer soorten een grotere risikospreiding en dus een verhoging van de economische leefbaarheid. Indien alternatieve soorten voorhanden zijn is men minder blootgesteld aan prijsinstabiliteiten.

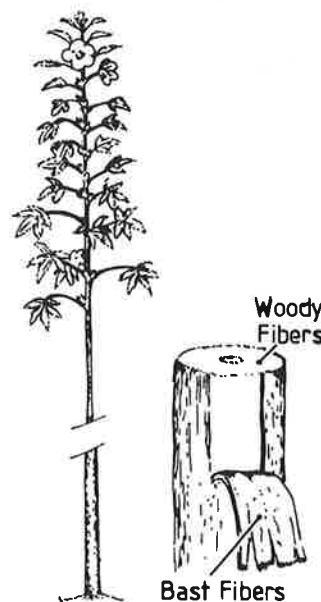
Vooral struiken en heesters zijn steeds ondergewaardeerd geweest. Te groot voor landbouw en te klein voor bosbouw werden ze steeds over het hoofd gezien. Toch zijn ze vooral in ariede streken vaak levensnoodzakelijk. Ze leveren hout voor de mens, voedsel voor de dieren, ingrediënten voor voedsel en medicijnen, vezels voor pulpproductie en materiaal voor de bouw. Ze leveren ook rubber, harsen, gommen, oliën en vooral brandhout. Ondanks het feit dat er duizenden tropische boomsoorten zijn, bestaat ruim 87 % van de aanplantingen uit *Pinus*, *Eucalyptus* en teak. De laatste tijd wordt bijzondere aandacht besteed aan de ontdekking van ongekende Legumineusen. In deze familie - die ongeveer 18 000 soorten bevat! - toeven uitstekende, nauwelijks gekende soorten. Legumineusen hebben als familievoordeel dat ze wortelnodulen hebben die bacteriën bevatten die stikstof kunnen fixeren en de bodem verrijken. Op het belang hiervan in de Tropen kan niet genoeg gewezen worden. In onze streken is de valse acacia (*Robinia pseudoacacia*) een van de weinige vertegenwoordigers van deze familie.

Calliandra calothyrsus is een voorbeeld van een Legumineus die promoveerde van onkruid naar populaire bosboom. Deze soort werd door een Nederlandse bosbouwer vanuit Centraal-Amerika, waar er geen in-

teresse voor bestond, geïntroduceerd in Indonesië. Daar kende de *Calliandra* zo'n enorme groei en sukses als brandhoutleverancier (jaarlijks 5 à 6 m hoogtegroei en gedurende 20 jaar een jaarlijkse opbrengst) dat *Calliandra* er een veel gebruikte meisjesnaam werd (VIETMEYER, N. D., 1986). Zou de naam Els bij ons een gelijkaardige oorsprong kennen?

Een ander voorbeeld van een nieuw ontdekte teelt is kenaf (*Hibiscus cannabinus*). Het is een kruidachtige, éénjarige plant afkomstig uit Centraal-Afrika. Hij haalt afmetingen van 6 m lengte bij 5 cm diameter en blijkt een potentiële bron te zijn van vezels voor de papierindustrie (HINMAN, C.W., 1986).

Landen als Finland en Zweden moeten hout invoeren om het vezeltekort voor de papierindustrie op te vangen. Het grootste

Kenaf is een potentiële bron voor vezels voor de papierindustrie. Het levert gelijkwaardige kwaliteit als echte houtvezels. Ook de bastvezels zijn bruikbaar. (Uit : HINMAN, C.W., 1986).

vezelpotentieel zou wel eens in de niet-houtachtige gewassen kunnen zitten. Kenaf kan een opbrengst van 20 tot 45 ton droog gewicht per hectare per jaar behalen en wordt reeds in het Zuiden van de Verenigde Staten met sukses geteeld. Eenmaal een potentieel interessante plant geïdentificeerd is er interdisciplinair research door plantkundigen, genetici, landbouwkundigen, scheikundigen, ingenieurs en economen nodig om kommercialisatie mogelijk te maken. Samenwerking tussen regering en privé-organisaties is onontbeerlijk.

GENENBANKEN

Het ontdekken van nieuwe soorten, nieuwe genen volstaat niet. Belangrijke genotypes dienen ook bewaard te worden omwille van hun belangrijke erfelijkheidskenmerken. Het verlies van een genotype is een definitief verlies.

Het instandhouden van een soort kan gebeuren door het behoud van wildbossen, het aanleggen van bosreservaten (VERLINDEN, A. e.a., 1986) of het aanleggen van genenbanken. In deze laatste kunnen zaden bewaard worden of *in vitro* kulturen bij lage temperaturen ofwel stukjes weefsel in vloeibare stfstof bij min 196°C (cryopreservatie). Het nut van genenbanken werd enige jaren geleden overduidelijk bewezen toen in de Verenigde Staten de totale maïs oogst bedreigd werd door een nieuwe schimmelziekte. Geen enkele van de gekweekte rassen bleek resistent. In een Mexicaanse genenbank vond men echter nog een wilde resistente stam. Door kruising en integratie in de bestaande rassen kon een ware katastrofe vermeden worden (SINGH, R.B. e.a., 1982).

In vergelijking met landbouwgewassen, die omwille van hun relatief minieme genera-

tietijden een onnoemelijk aantal selectiemodifikaties ondergingen, zijn bosbomen wellicht nog niet zover geëvolueerd. Het aanleggen van bosreservaten en genenbanken hoeft daarom nog niet te laat te zijn.

STABILITEIT

Het ontdekken van nieuwe interessante genotypes, ze bewaren en op een verstandige wijze gebruiken is de te volgen strategie. Biotechnologie en bosbouw kunnen hand in hand gaan. In deze krachtige combinatie zitten potentiële oplossingen voor 's werelds bisekologische problemen. Hoorden we op de Algemene Vergadering ook niet zeggen dat ekologische stabiliteit leidt tot sociale stabiliteit en dus ook tot economische en politieke stabiliteit?

Ph. Maertens

REFERENTIES

- HAISSIG, B.E.; NELSON, N.E.; KIDD, G.H. (1987). Trends in the Use of Tissue Culture in Forest Improvement. *Bio Technology* 5, p.52-59.
- HINMAN, C.W. (1986). Potential New Crops. *Sc.Am.* 255, 1, p.25-29.
- MAERTENS, Ph. (1985). Biotechnologie in de bosbouw. *De Boskrant* 15, 3, p.6-8.
- MEULEMAN, B. (1987). Aanbevelingen van het wereldbosbouwkongres. *De Boskrant* 17, 1, p.3-5.
- O'BRIEN, S.J.; WILDT, D.E.; BUSH, M. (1986). The Cheetah in Genetic Peril. *Sci.Am.* 5, p.68-76.
- SINGH, R.B.; CHOMCHALOW, N., eds. (1982). Genetic resources and the plant breeder. International Board for Plant Genetic Resources, Bangkok 140 pp.
- VERLINDEN, A.; VAN DEN BERGE, K.; ROSKAMS, P. (1986). Bosreservaten. *De Boskrant* 16, 1, p.2-7.
- VIETMEYER, N.D. (1986). Lesser-known plants of potential use in agriculture and forestry. *Science* 232, p.1379-1384.

PROBLEMEN VAN NATUURBEHEER (-DERS) IN VLAANDEREN

In een tweede deel van deze bijdrage tot polemiek rond natuurbeheer in Vlaanderen, komt de direkte relatie tussen natuurbeheer(der) en wetenschap aan bod, toegelicht aan de hand van een discussie rond het begrip "verschraling" (zie VERLINDEN, 1986a).

Vertrokken wordt van een zeer vereenvoudigd beleidsmodel met als polen "de beheerende instantie" (doelstellingen, coördinatie en edukatie), de "onderzoeker" (wetenschappelijke informatie en evaluatie) en "de beheerder" (uitwerking en uitvoering). De wisselwerking tussen deze drie resulteert in principe in een beheersstrategie, vastgelegd in een beheersplan. In de Vlaamse praktijk (met weliswaar verschillen tussen overheids- en privé-initiatief) is vooral de inbreng van de eerste pool - de beheerende instanties -, vrij zwak.

Waar sprake is van duidelijk omschreven doelstellingen worden zij vrijwel steeds lokaal bepaald, niet zelden op grond van de eigen interesse van de (groep) beheerder(s). Basisopties en beheersorganisatorische aspecten zijn dan ook opvallend karig aanwezig in de publikaties rond terreinbeheer in Vlaanderen. Bij een voorheen beperkte beheerde oppervlakte, een grote diversiteit van de beheerders en een dikwijls intense begeleiding door mensen met een wetenschappelijke achtergrond, hoefde dit op het terrein nog niet direkt tot problemen te leiden maar het liet wel veel ruimte voor betwistbare praktijken.

Belangrijker is dat het de discussie rond beheer ook dreigt te herleiden tot een technisch onderonsje binnen een beperkte kring van wetenschappers, met de terreinbeheerder als qua kennis voortdurend achterophinkende derde. Omdat de kommunikatie van onderzoekers naar beheerders meestal de enige is die schriftelijk wordt vastgelegd, ontstaat al gauw de indruk dat het terreinbeheer slechts een technisch verlengstuk vormt van het wetenschappelijk onderzoek.

Vlaanderen is niet gezegend met een zeer wetenschapsvriendelijk beleid. De midelen die het ekologische (en eventueel beheersrelevant) onderzoek ter beschikking staan zijn beperkt. Wanneer om redenen van methodologie, maar vooral van fondsenwerving, gekozen wordt voor onderzoek naar funktionele relaties binnen het ecosysteem - een verdedigbare optie - veronderstelt dit echter langlopend multidisciplinair onderzoek en/of, op kortere termijn, door sterke reductie van onderzochte systemen én "problemen" bekomen, zeer partiële resultaten. In ieder geval betekent dit een toenemende techniciteit en afstandelijkheid van het onderzoek.

Vlaanderen is evenmin gezegend met een zeer natuurvriendelijk beleid. Hoewel de te beheren oppervlakte (sterk) stijgt blijven de menselijke en logistieke midelen ook hier zeer beperkt. Men kan aandringen op méér middelen maar de ervaring wijst uit dat in de gegeven omstan-

heden de eigen inbreng en betrokkenheid van de beheerder centraal is om deze midelen optimaal te laten renderen.

Zeër terecht wordt regelmatig gepleit voor een wetenschappelijk fundament van het natuurbeheer. Nu het direkte kontakt tussen onderzoeker en individueel beheersobject, annex zijn beheerder, vermindert, kan de relatie tussen wetenschap en beheer, extreem gesteld, twee wegen opgaan.

In een eerste staat de onderzoeker centraal. Hij levert, vanuit welke onderzoeksachtergrond ook, technisch uitgewerkte recepten af, al dan niet vergezeld van een beschrijving van het te behandelen ecosysteem: klassieke receptenboeken als LEVENSGEMEENSCHAPPEN en het KURSUSBOEK NATUURBEHEER zijn hier voorbeelden van. In dit model gebeurt "het eigenlijke werk" achter een bureau, in een labo of op een proefterrein, waarna het er alleen nog op aankomt het opgestelde recept zo getrouw mogelijk door een beheerder te laten uitvoeren. De beheerder krijgt hierbij weinig inzicht in de wijze waarop deze richtlijnen tot stand kwamen.

Als eerste oriëntatie of binnen een hiërarchische beleidsstructuur met onvoldoende geschoolde terreinbeheerders kan deze aanpak zijn nut hebben. Hij leidt echter zeer gemakkelijk - en veelal ongemerkt - tot uniforme, (in beide betekenissen van het woord) mechanisch uitgevoerde beheers technieken. Zoals de sterke achteruitgang van dagvlinders in Nederlandse natuurreervaten illustreert, kan elke fout of onachtzaamheid in het recept, zowel lokaal als op grotere schaal, zware gevolgen hebben. Ook kan de vorm van het wetenschappelijk onderzoek in sterke mate de beheersopties beïnvloeden: auto-ekologisch

onderzoek leidt gemakkelijk tot zeer soortgerichte beheersrecepten, botanisch onderzoek tot uitsluitend op planten gericht beheer, ...

Het zal iedere beheerder overigens genoegzaam bekend zijn dat dergelijke technische richtlijnen, met hoeveel autoriteit ook uitgesproken, in de loop der tijd wel eens durven veranderen. In zoverre deze beheersrecepten werden neergeschreven blijven zij echter een eigen leven leiden en verwarring scheppen bij éénieder die deze kennisevoluitie niet op de voet kan volgen.

Weliswaar lijkt deze wijze van informatieoverdracht de gemakkelijkste, maar, waar de individualiteit van een beheerseenheid of behoud van regionale diversiteit centraal staat, ook de minst voldoening schenkende.

Het alternatief wordt gevormd door een relatie waarin de wetenschapper fungeert als doorgeefluik en vertaler van wetenschappelijke informatie, die door de beheerder zelf en op basis van de individuele eigenschappen van het beheersobjekt, in een konkrete planning wordt omgezet. Dit veronderstelt een voldoende mate van scholing (meer gericht op doorzicht en interpretatie dan op pasklare technieken) en voeling met zijn terrein bij de beheerder (of beheersgroep) en de ontwikkeling van "gebruiksvriendelijke" wetenschappelijke modellen.

Dit is enkel mogelijk indien in "brede" termen gestelde, meer universele wetenschappelijke modellen en concepten ter beschikking staan van de beheerder : bv. het "driehoeksmodel" van GRIME (1979), het "gradiënten"-concept van VAN LEEUWEN (1966) die als stramien fungeren bij de interpretatie van deze informatie. Het betekent ook de ontwikkeling (of het behoud) van een eigen "taal", een termenapparaat dat aan deze specifieke eisen van de beheerssituatie moet voldoen. Omdat de neiging tot annexatie van terreinbeheer door wetenschappelijk onderzoek juist op het punt van taalgebruik het meest opvalt (zie "verschraling"), moet er hierbij uitdrukkelijk op gewezen worden dat de eisen die aan een wetenschappelijke taal worden gesteld niet identiek zijn aan die van een natuurbeheerstaal! In het onderzoek gelden eisen als : analytisch (eventueel : reducerend), wetmatigheid, objectiviteit, meetbaarheid (ev. : kwantificeerbaarheid), .. Bij het beheer daarentegen zijn volgende criteria belangrijker : volledigheid, individualiteit, zintuiglijke waarneembaarheid, kwaliteit ...

Een wetenschapper zal zich proberen uit-

drukken in een exakte, eenduidige, verklarende taal terwijl een beheerder eerder nood heeft aan termen met een "brede", complexe inhoud, een taal die meer omschrijft of relaties legt dan definieert, een enigszins subjektieve taal ook die de gebruiker een zekere vrijheid van interpretatie laat.

Een beheerder heeft relatief weinig boodschap aan voor hem niet waarneembare begrippen als "C/N-verhouding", "bodemverarming", "matrixpotentiaal", enz. (wat niet betekent dat hij deze begrippen en hun inhoud niet hoeft te kennen) maar moet zijn terrein kunnen "lezen" aan de hand van begrippen als "dynamiek", "disturbance" (zie GRIME, 1979), "gradiënt", "verschraling" (inderdaad), ... en waardegeladen soorten, patronen, ...

Dit veronderstelt echter ook een duidelijk en konsekvent onderscheid tussen de beide termenapparaten. Een onschuldig voorbeeld : "zeldzaamheid", een waardegeladen woord uit de wereld van verzamelaars, kan door het onderzoek eventueel als kwantificeerbare maat voor "bedreiging" gelden. In de zin "bovendien vind je zeldzame soorten zowel in voedselrijk als in voedselarm milieu" is het echter een voor het beheer weinig relevant begrip ; "kwetsbare" of "bedreigde" en "grazige milieu's" zouden dit in deze kontekst wel zijn maar dan klopt de stelling nog nauwelijks.

Een wetenschappelijk gefundeerd beheer staat deze tweede richting zeker niet in de weg. Het betekent alleen dat, nu het wetenschappelijk onderzoek meer gespecialiseerde, minder beschrijvende wegen opgaat, en het direkte contact met de beheerde terreinen vermindert, het beheer

een aan de eigen problematiek aangepast termenapparaat, eigen evaluatiemethodes, enz. nodig blijft hebben, wil het niet de technokratische weg opgaan van bv. de moderne landbouw. Dit veronderstelt ook voldoende aandacht voor deze problematiek van de kant van de beherende instanties, meer mogelijkheden tot discussie en uitwisseling van ervaring en kennis (via tijdschriften, discussiegroepen, ...) en een grotere verantwoordelijkheid voor de terreinbeheerder. Het vergt zeker een grotere inspanning van de kant van alle betrokken partijen maar het terreinbeheer is dit, me dunkt, zeker waard.

In VERLINDEN (1986a) staat het begrip "verschraling" centraal. Hoewel ik zeker een flink eind mee kan gaan met (althans: mijn interpretatie van) de konklusies van de auteur, doen inhoud en teneur van dit stuk de hierin gesignaleerde verwarring aangaande de term alleen nog toenemen. "Verschraling" verdient beter dan op een dergelijke wijze in de vuilbak te belanden.

Aan de hand van "het algemene misbruik", "zo zijn er mensen", "men kan niets lezen

zonder", ... worden enige hardnekkige mythes rond natuurbeheer in stand gehouden. Dit "wekt de indruk" dat tien jaar discussie en praktijk binnen het natuurbeheer en - naar ik meen - ook binnen het beheersrelevante wetenschappelijk onderzoek, aan de auteur is voorbijgegaan.

De bewering "kan men de term verschraling wel met recht vertalen naar de praktijk?" zet de wereld op zijn kop : de term is ontstaan in de beheerspraktijk ! Een behoorlijke omschrijving geven HENDRIKS et al. (1985) : met "verschrallen" wordt "het streven aangeduid, (in) door intensivering en bemesting soortenarm geworden triviale graslanden, de door het beheer teweegebrachte floristische en structurele verarming terug te draaien". Een bredere omschrijving is : het stimuleren van processen waarlangs een geëutrofiëerde en gebanaliseerde grazige of kruidige vegetatie (terug) wordt omgezet in een "schraalland", zijnde een minder productieve vegetatie met een karakteristieke combinatie van soorten geassocieerd met door voedselschaarste gekenmerkte milieu's. Het moet benadrukt worden dat

"schraal" hier niet gebruikt wordt als een milieu-eigenschap (vgl. VAN DALE, 1984 : "onvruchtbaar", "schraal land") maar als een vegetatie-eigenschap (VAN DALE : "weinig opleverend", "niet welig")!

Het begrip is in deze betekenis uiteraard weinig exakt, subjectief en niet becijferbaar, als zodanig dus weinig bruikbaar voor het wetenschappelijk onderzoek. Vandaar dat het "openbaar leven" van de term (in eerste instantie via wetenschappelijke publikaties) wordt gekenmerkt door een stelselmatige verenging van de inhoud in de richting van het kwantificeerbare of in elk geval meer konkrete begrip "verarming van de bodem". Dit maakt het echter een overbodig, verwarrend synoniem en de term kan inderdaad best geweerd worden uit het vokabularium van het fundamenteel onderzoek.

Dit betekent echter geenszins dat de term, met een inhoud die aansluit bij de oorspronkelijke, ook dient geschrapt te worden uit het beheersjargon ! Zoals eerder betoogd zijn de vereisten van een onderzoekstaal helemaal niet identiek met die van een beheers-taal. In dit geval betekent dit bv. dat er behoefte bestaat aan één term voor een reëel maar in het veld moeilijk ontwarbaar kompleks van processen, een term die veeleer een kwaliteitsverandering aanduidt dan objectief kwantificeerbaar moet zijn.

Door VERLINDEN (1986a) wordt de inhoud van het begrip "verschraling" opgesplitst in een nutriëntenkomponent (bodemverarming) en een produktiekomponent (produktieafname), een opdeling die weinig voldoening schenkt aangezien produktie zelf funktie is van o.a. de beschikbaarheid van nutriënten en beide begrippen dus

niet onafhankelijk zijn. Zij zijn voor een beheerder ook onvoldoende universeel om echt bruikbaar te zijn.

Sinds GRIME (1979) bestaat nochtans een funktioneel model dat, in theorie, uit onafhankelijke, meetbare componenten bestaat en een basis kan vormen voor een betere omschrijving van de term. Dit model laat toe "verschraling" te beschouwen als het resultaat van de wisselwerking tussen veranderingen in, enerzijds, beschikbaarheid van nutriënten ("stress") en, anderzijds, vernietiging van biomassa ("disturbance"), resulterend in een afname van "competition" sensu Grime. De, op grond van morfologische en fysiologische eigenschappen bepaalde, vaste plaats van de soorten binnen het model, geeft - voorlopig nog vrij elementair, later misschien meer verfijnd - de mogelijkheid om het beheer (bij) te sturen. Of van dit model nu alle heil moet verwacht worden is niet zeker maar het toont op welke wijze overdracht van informatie tussen wetenschappelijk onderzoek en zelfstandig natuurbeheer mogelijk is.

Een deel van de kontroverse valt ook te herleiden tot een onduidelijke afbakening van de diverse beheersniveau's (zie LETEN, 1986).

Zo zal bloem- of soortenrijkdom, qua beheersoptie, iets heel anders betekenen bij een optimaal ontwikkelde dijkbeemd, een tussenstadium "op weg naar" een blauwgrasland of een recent verlaten, zandige akker. Niet-botanische aspecten kunnen aanleiding geven tot nog weer andere keuzes.

Onderzoek (VAN HECKE, 1986) leert dat

88 % (180 op 205) van de in België bedreigde of verdwenen soorten bestaat uit hogere planten uit grazige vegetaties gebonden aan "schrale" milieu's. In zoverre natuurbeheersdoelstellingen geformuleerd worden in termen van "behoud van globale soortenrijkdom, ..." is het begrijpelijk dat deze soorten en hun milieu prioritaire aandacht krijgen bij het beheer. Verschraling kan (als ontginningsfase !) onderdeel vormen van strategieën die worden aangewend om dit doel te bereiken. Ook andere of bredere doelstellingen zijn mogelijk - en misschien wenselijk - maar deze vallen buiten de strikte bevoegdheid van beheerder én wetenschapper.

Waarmee natuurlijk niet gezegd is dat een gesteld doel ook verwezenlijkbaar is. Ruimte en, vooral, zin ontbreken om in deze kontekst dieper in te gaan op een probleem dat zeer kompleks is en in de praktijk zeer afhankelijk van lokale omstandigheden.

Wat ik uit het gestelde wetenschappelijke probleem vooral opmaak is hoeveel men niet weet ! Men weet slechts op fragmentaire wijze iets over de wisselwerking tussen nutriënten- (en water-) "stress" en "disturbance". Men weet niet hoe de gesignaleerde ongelijke nutriëntenafname over een langere periode zal evolueren en hoe een individuele vegetatie hier exakt op zal reageren. Ook de invloed van de meeste andere langetermijnfenomenen (bv. dispersie van soorten) is quasi onbekend; kennis van vegetatiestructuur staat nog in de kinderschoenen ...

Uit ervaring en experimenteel onderzoek weten we bv. wel dat, op langere termijn, "laat" of weinig frekwent maaïen competitieve dominanten bevoordeelt ten koste

- een enkele uitzondering daargelaten - van tenderder soorten en dat kortlevende soorten zeer afhankelijk zijn van openingen ("gaps") in de vegetatie in nazomer en herfst. We weten ook dat kortsluitingen in het klassieke verschrallings-maaibeheer (vnl. Struisgras/Zwenkgras-dominantie) deels kunnen opgevangen worden door (na)begrazen, plaggen, enz. maar dat, vooral in vochtige milieu's, dominantie van sterk lateraal uitbreidende lage soorten - afhankelijk van de aanwezigheid van alternatieve soorten (Veldrus of Rataars bv.) - ook bij maaïen een slechts tijdelijk stadium kan vormen.

Het komt er voor een zelfstandig beheerder in de eerste plaats op aan de juiste plaats te kennen van "verschraling" binnen het geheel van beheersopties. Daarnaast is het voor hem van belang te weten dat het "verschralingseffekt" uit 2 componenten bestaat die in wisselende verhouding meespelen bij vrijwel elke beheersmaatregel en dat de inwerking van 1 faktor in enige, maar zeker niet volledige mate andere kan compenseren. Het resultaat kan op zijn beurt processen in gang zetten (veenvorming, predatie, ...), enz. Voor de rest is het vooral kwestie van zoveel mogelijk informatie verwerken, uitproberen en bijsturen tot een gewenst evenwicht is bereikt - voor zover de middelen dit toelaten natuurlijk. Een aantal basisregels of standaardtechnieken zijn hierbij handig maar, zoals gezegd, niet zonder gevaar.

We weten ondertussen dat men absoluut geen wonderen moet verwachten van verschraling. Maar zowel beheerders als onderzoekers willen zo graag snel resultaat zien van hun werk ...

Indien het de bedoeling van de eerder geciteerde publikaties was om aan de hand van de geschetste kennislacunes de noodzaak tot meer en meer gedifferentieerd wetenschappelijk onderzoek te bepleiten, kan dit slechts worden toegejuicht. De stelling "men hoede zich voor pasklare uitspraken" ligt volledig in de denklijn van ook deze tekst. Het valt te betreuren dat hieruit niet de konsekwente konklusie wordt getrokken dat er dus een structureel probleem bestaat, een probleem van "management", maar dat dit op een halfslachtige wijze tot een probleem van onderzoeksmethode wordt herleid (VERLINDEN, 1986b). Het is een nog spijtiger zaak dat de vele en zeer waardevolle, maar partiële, onderzoeksresultaten in de eerste plaats gebruikt worden om de oude recepten te vervangen door even diskutabele nieuwe.

De funktie van natuurgebieden kan veelzijdig zijn. Zij lenen zich echter slecht tot gebruik als slagveld voor rivaliserende wetenschappelijke kastes. Deze tekst mag dan ook een bescheiden oproep zijn tot (her)waardering van terreinbeheer en -beheerder !

M. Leten

LITERATUUR

HENDRIKS, A.E.; TER HEERDT, G.N.J.; BAKKER, J.P. (1985). Verschraling door begrazing ? De Levende Natuur 86 (1) : 8-12.

LETEN, M. (1986). Problemen van natuurbeheer(ders) in Vlaanderen. De Boskrant, 16 (6) : 6-12.

VAN DALE (1984). Groot woordenboek der Nederlandse taal. Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen.

VANHECKE, L. (1985). Beschermde en bedreigde plantesoorten in België : de toestand in 1985. Publikaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, XXXV (3-4) : 27-35.

Voor verdere literatuur zij verwezen naar LETEN, M. (1986).

uit de provincie

NATUURWANDELINGEN IN DE PROVINCIE WEST-VLAANDEREN

Het Provinciebestuur van West-Vlaanderen wil de bezoekers van de provinciedomeinen zoveel mogelijk de kans geven om met volle teugen te genieten van de bosrijke omgeving en organiseert daarom dit jaar weer zijn natuurwandelingen in de provinciale domeinen.

Onder leiding van de ervaren natuurgidsen en de domeinwachters is het een prettige en leerrijke ervaring die het hele gezin kan boeien.

Op elk van deze wandelingen zal de aandacht toegespitst worden op typische verschijnselen. Iedereen, van groot tot klein, is hartelijk welkom op de volgende natuurwandelingen :

- 19 april om 10.00 u. : Lenteprikkels
- 17 mei om 10.00 u. : Geen blad gelijk
- 21 juni om 10.00 u. : De kikkers achterna
- 19 juli om 10.00 u. : De zomertooi
- 16 aug. om 10.00 u. : Eigenaardig die gallen
- 20 sept. om 10.00 u. : Van zwamdraad tot paddestoel
- 18 okt. om 10.00 u. : Kastanjes rapen, noten kraken
- 15 nov. om 14.30 u. : Winterkleding

Op de volgende plaatsen staan de natuurgidsen voor U klaar :

- het Tillegembos te Brugge-St.Michiels aan de parking Witte Molenstraat ;
- het Lippensgoed-Bulskampveld te Beernem aan de parking cafetaria ;
- 't Veld te Ardooie aan de ingang parking ;
- het Sterrebos te Roeselare-Rumbeke aan de ingang kasteel ;
- de Gavers te Harelbeke en Deerlijk aan de parking Deerlijk ;
- de Palingbeek te Ieper-Zillebeke aan de parking cafetaria.

Wie er een volle dag wil van maken neemt gerust zijn pick-nick mee of maakt gebruik van de drank- en eetgelegenheid in de cafetaria's. Er is plaats voor allerlei ontspanning in openlucht, vooral voor de kinderen op de speel- en ligweiden en de aangepaste kinderspeelplaatsen.

Het Provinciebestuur stelt kosteloos affiches ter beschikking die kunnen bekomen worden op de 7de Afdeling, Kon. Leopold III laan 41, 8200 Brugge, Tel. 050/38.69.01.

1947 - 1987 ... DE GOEDGEVULDE KARRIÈRE VAN E.A. IR. TOON VERLEYE

Gedurende 40 jaar heeft Toon Verleye het Bestuur van Waters en Bossen trouw gediend : op het hoofdbestuur was hij oorspronkelijk de specialist in jachtzaken, maar van zodra hij daartoe gelegenheid zag, verwisselde hij Brussel voor de houtvesterij Turnhout.

Toon Verleye kan onder vele opzichten beschouwd worden als een overgangsfiguur in de bosbouw : in zijn opleiding werd groot belang gehecht aan houtopbrengst en financieel rendement, maar hij heeft de waarde van deze factoren steeds weten te relativiseren en de natuurwetenschappelijke aspecten lieten hem zeker niet onverschillig.

Op het sociale vlak stond hij steeds ter beschikking van zijn kollega's wanneer beroep werd gedaan op zijn medewerking en met de personeelsleden van de houtvesterij vormde hij een hechte ploeg. De aangestelden van Turnhout zagen hun houtvester dan ook met tegenzin vertrekken als inspekteur naar de Inspectie Antwerpen in 1981. Ook daar wachtte hem een zware taak, vermits bij de regionalisering van de Administratie nieuwe structuren werden uitgebouwd die grondig de bestaande taakverdeling en verantwoordelijkheden wijzigden. Ook in deze functie vervulde hij zijn taak gewetensvol en plichtbewust tot de laatste dag voor zijn pensionering.

Allen hopen wij dat Toon Verleye in de toekomst het contact met zijn kollega's niet zal verbreken en zal genieten van de welverdiende rust.

* * *

25 JAAR GROEN BRUGGE

Naar aanleiding van het 75 jaar bestaan van de Brugse Stedelijke Groendienst worden een reeks activiteiten gepland die afgestemd zijn op een breed publiek.

Centraal staat de uitgave van het boek "Groen Brugge" die samenvalt met de opening van de tentoonstelling die loopt van 16 mei tot 8 juli in de stadshallen van Brugge. De hoofdbrok van deze tentoonstelling is net zoals het boek opgebouwd rond de verscheidenheid en veelheid aan functies van het groen en het landschap rond Brugge.

Uit de waaier van activiteiten vermelden we nog de Groen- en Tuinbeurs die van 20 tot 28 juni 1987 georganiseerd wordt in de Beurshalle te Brugge.

Informatie : Stedelijke Groendienst
Buiten de Smedenpoort 2
8000 Brugge
Tel. 050/31.33.97 of 31.98.03

AKTIES ROND EUROPEES JAAR VAN HET MILIEU TE ASSE

De gemeente Asse organiseert in het raam van het Jaar van het Leefmilieu een reeks projecten waarvan de boomplantdagen op 10, 11 en 12 april de eerste waren.

In de hoop de jeugd meer te sensibiliseren voor de problematiek van het leefmilieu werd voor de boomplantingen de medewerking gevraagd van alle scholen van de gemeente. Het gemeentebestuur besliste het "stort van Asbeek", de vroegere zandwinningsgronden gelegen langs de Asbeekstraat, als bos aan te leggen. Behalve deze boomplantactie wil de gemeente nog een aantal andere projecten starten.

Om de bevolking warm te maken voor meer groen in de gemeente, zal het gemeentebestuur het eerstvolgend plantseizoen ('87-'88) aan iedere partikulier, vzw of vereniging die gronden wil bebossen een aanmoedigingspremie geven van 100 000 fr. per ha. Het spreekt voor zich dat de nieuwe bebossing dient te voldoen aan een aantal criteria, door de gemeente op voorhand vastgelegd.

Onder het motto "Houdt uw gemeente rein" zal het gemeentebestuur een campagne voeren om de gemeente in de toekomst reiner te houden. De gemeente is alvast begonnen met op de belangrijkste punten in het centrum van Asse papiermanden te plaatsen. Er zal ook een oproep gedaan worden tot de bevolking om sluikestorten te signaleren. Er is ook de aanleg van het nieuwe bakkenpark, gepland voor 1987-88.

In navolging van Brussel organiseert ook Asse de "vier seizoenenwedstrijd". Deze wedstrijd heeft tot doel verenigingen of bewonersgroepen ertoe aan te zetten hun eigen woon-omgeving door kleinschalige ingrepen te verbeteren. Op de begroting van '87 is voor deze wedstrijd een bedrag van 1 miljoen voorzien.

* * *

PROVINCIAAL NATUURCENTRUM-REKEM GEEFT BROCHURE UIT

Zopas kwam een folder tot stand die het Provinciaal Natuurcentrum Rekem en zijn werking voorstelt.

Naast de organisatie van ekologische dagprojecten en studieverblijven en de uitgave van publikaties over landschappen en natuurgebieden, biedt het Centrum aan alle geïnteresseerden de mogelijkheid om zich in het Dokumentatiecentrum uitgebreid te informeren over alle mogelijke aspecten van de natuur.

Voor verdere inlichtingen en het verkrijgen van de brochure "Het Provinciaal Natuurcentrum Rekem : even voorstellen", kan men steeds terecht bij het Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30 te 3620 Lanaken, tel. 011/71.44.44.

uit de vereniging

VERSLAG VAN DE ALGEMENE VERGADERING VAN DE VLAAMSE BOSBOUWVERENIGING

De Algemene Vergadering had plaats op zaterdag 28 februari 1987 te Buggenhout. Er waren een 130 aanwezigen, waaronder J. Lenssens, Gemeenschapsminister van Volksgezondheid en Leefmilieu en A. Vermeulen, Directeur-generaal van A.R.O.L.

In zijn inleiding beklemtoonde de voorzitter dat de belangstelling voor het bos steeds toeneemt. Hij wees op de massale belangstelling voor de Week van het Bos, op de maatregelen die de E.G. wenst te nemen ter stimulering van de bosbouw en op het Waals initiatief om ook aldaar een bosbouwvereniging op te richten. De Vlaamse Bosbouwvereniging moet en zal medewerken aan het Europees Jaar van het Milieu. Zij zal trachten de aktie "Plant een bos" tot stand te brengen. Tenslotte drukte hij zijn intussen traditioneel geworden hoop uit omtrent de goedkeuring van het bosdekreet.

In de Raad van Bestuur hebben M. Roskams en P. Verpraet ontslag genomen. In hun plaats werd de heer C. Naets opgenomen.

Het kasverslag toonde aan dat de aktiva van de vereniging het afgelopen jaar gestegen zijn met 19.328 F tot 428.738 F. De uitgaven bedroegen 995.236 F.

De Groene Wimpel werd uitgereikt aan het O.C.M.W. van Diest. De verantwoording hiervan werd gegeven door F. Dufrane (zie speciale tekst).

Vervolgens werden een viertal toespraken gehouden omtrent het thema : "Bosbouw in de toekomst" :

- Prof.dr.ir.M.Van Miegroet gaf een algemene uiteenzetting over "Wat is Bosbouw".
- Gemeenschapsminister J. Lenssens gaf een beleidsvisie en behandelde in het bijzonder het ontwerp van bosdekreet.
- Dr. ir. V. Dua, dienst Groen, Waters en Bossen, besprak de bosbouw in een Europees perspectief.
- De heer De Vynck, gedelegeerd bestuurder Febelhout handelde over de problemen van de houtverwerkende nijverheid.

De voordrachten worden gepubliceerd in de Groene Band.

Tot slot hield de voorzitter nog een pleidooi voor het bosdekreet. Als gevolg hiervan werd door de Algemene Vergadering een motie goedgekeurd die aan de pers werd medege-deeld (zie afzonderlijke tekst).

Na de vergadering werd eenieder uitgenodigd op de receptie en op het gezamenlijk middagmaal.

UITREIKING "GROENE WIMPEL 1987" AAN DIEST O.C.M.W.

Motivatie uitgesproken door ir. F. Dufrane, e.a. Inspekteur-hoofd van Dienst, Hasselt.

Het is bijna traditie dat de V.B.V. jaarlijks een groene wimpel uitreikt, een onderscheiding die toegekend wordt aan gemeenten en openbare instellingen die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt op bosbouwkundig gebied.

Dit jaar hebben we een waardige kandidaat gevonden onder de naam van het O.C.M.W. van Diest.

Diest gelegen in de provincie Brabant maar, voor de Limburgers, ook nog een beetje in Limburg.

Vandaar dat het U dan ook niet moet verwonderen dat ik hier het woord moet nemen (en ik daar zeer vereerd om) hoewel ik, administratief niet uit Brabant kom.

Er zijn nog andere redenen om mijn toespraak te verrechtvaardigen. Diest O.C.M.W. heeft zowel bossen in Limburg als in Brabant. Als grootste O.C.M.W.-eigenaar van beide provincies, bezit het 205 ha bossen waarvan 132 ha in de houtvesterij Leuven en 73 ha in de houtvesterijen Hasselt en Hechtel. Niet altijd heeft deze eigenaar evenveel bossen gehad :

In 1950	199 ha bossen
1960	199 ha
1970	175 ha
1980	163 ha
1986	205 ha

Zoals U bemerkt zijn er nu zoveel bossen als in 1950 (± 200 ha) maar gedurende de daartussenliggende 30 jaar verminderde het bosareaal tot ± 160 ha.

In 1980 is er dan opnieuw een sterke belangstelling voor be- en herbebossingen of een vermeerdering van 42 ha op zes jaar ...

Hoe is deze, voor de bosbouw, zo gunstige toestand geëvalueerd ? Een klein stukje geschiedenis :

- Diest O.C.M.W. is steeds een bosbezitter geweest die regelmatig zijn boswerken uitvoerde.
- Van 1960 tot '68 werd het Stedelijk Ziekenhuis gebouwd. Het grootste gedeelte der uitgaven werd door Staatstoelagen en leningen bekostigd maar toch was er een grote nood aan geld. Vandaar een gebrek aan interesse voor de bossen en een drang naar verkoop van eigendommen.

- In 1970 vatte het O.C.M.W. het plan een Rusthuis voor bejaarden te bouwen. Nogmaals redenen om zoveel mogelijk gronden te verzilveren.
- Maar het O.C.M.W. was nog niet verzadigd.
Het zou een park en arboretum aanleggen rond het Rusthuis, waar niet alleen de ouden van dagen konden wandelen maar waar ook aan natuuredukatie kon gedaan worden.
Dit meer dan 5 ha groot park zal zeer kortelings aangelegd worden volgens een bestek van Waters en Bossen en nadien onder toezicht van deze dienst gezet worden. Kostprijs 2,5 miljoen.
Normaal zou Diest O.C.M.W. nog gronden verkocht hebben maar dit gebeurde nu juist niet. Sinds enkele jaren is dit bestuur zeer geïnteresseerd in de optimalisatie van hun patrimonium en het laat geen gelegenheid voorbijgaan om kaavlakten te herbebossen en verlaten landbouwgronden te bebossen.
Begin 1980 werd gestart met een B.T.K.-ploeg van 20 bosarbeiders ; in 1982 ging een tweede B.T.K.-projekt van start met 5 bosarbeiders en momenteel zijn er 5 D.A.C.-bosarbeiders gans het jaar door in de bossen tewerkgesteld.

- Als kroon op het werk werd nog een boomkwekerij opgericht waar praktisch alle bosplantsoenen gekweekt worden.

Op dit ogenblik bestaat hun bospatrimonium uit :

Loofhout	142 ha	of	69 %
P. sylv.	32 ha	of	16 %
P. nigra var.Cors.	14 ha	of	7 %
Ander naalddhout	5 ha	of	2 %
Kaal	12 ha	of	6 %
TOTAAL	205 ha	of	100 %

Van deze kaalliggende stukken werden reeds verschillende bestekken opgemaakt en goedgekeurd.

Tot slot houdt deze openbare eigenaar jaarlijks een algemene en gezellige vergadering met de bosdienst waarbij het bilan gemaakt wordt van het verlopen jaar en de plannen voor het volgende jaar.

Zoals U ziet, Mijnheer de Voorzitter van de Vlaamse Bosbouwvereniging, meer dan voldoende redenen om de groene wimpel toe te wijzen aan deze zeer verdienstelijke openbare bouseigenaar.

Laat ons hopen, Mijnheer de Voorzitter en Leden van het O.C.M.W. Diest, dat we in die optiek nog vele jaren mogen samenwerken.

F. Dufrane

VLAAMSE BOSBOUWVERENIGING VRAAGT GOEDKEURING VAN BOSDEKREET TIJDENS EUROPEES JAAR VAN MILIEU

De Vlaamse Bosbouwvereniging, in algemene vergadering bijeen op 28 februari te Bugenhout, betreurt dat het Vlaamse bosdekreet nog altijd niet goedgekeurd werd.

Zij wijst er op, dat het nieuw bosdekreet in de eerste plaats moet dienen ter vervanging van de verouderde boswet van 1854.
Zij herinnert eraan, dat de goedkeuring van het bosdekreet het voorwerp uitmaakt van het regeerakkoord van de Vlaamse Executieve.
Zij bevestigt dat zij grotendeels akkoord gaat met het ontwerp dekreet zoals het door de Vlaamse Hoge Bosraad werd goedgekeurd.

Zij wijst er op, dat het ontwerp bosdekreet in Europese bosbouwkringen als zeer positief en vooruitstrevend ervaren wordt, in het bijzonder omdat het de multifunktionaliteit van het bos wettelijk erkent, waarbij niet alleen economische belangen, maar ook sociale en natuurwetenschappelijke waarden beklemtoond worden.

Zij onderstreept dat het nieuw bosdekreet van groot belang is voor tienduizenden bouseigenaars, die aldus eindelijk rechtszekerheid zullen hebben en tevens van overheidswege de nodige steun kunnen bekomen voor een verantwoord beheer van hun bossen.
Zij verwerpt alle vertragingssmanoeuvres, die al te lang hebben aangesleept en niets positiefs hebben opgeleverd.

Om al deze redenen dringt de Vlaamse Bosbouwvereniging er op aan, in de eerste plaats bij de heer J. Lenssens, Gemeenschapsminister van Volksgezondheid en Leefmilieu en bevoegd over de Vlaamse bossen, maar ook bij de gehele Vlaamse Executieve, om onverwijld het ontwerp bosdekreet te behandelen en goed te keuren tijdens het Europees Jaar van het Milieu.

Aldus zou dit één van de meest belangrijke en blijvende realisaties zijn van het Europees Jaar van het Milieu.
Het zou ten eerste te betreuren zijn moest ook het Europees Jaar van het Milieu voorbij gaan zonder dat het bosdekreet goedgekeurd wordt.

Diawedstrijd

Op verzoek van vele deelnemers wordt de einddatum voor de inzending van de dia's verschoven naar 30 november 1987.

Naar aanleiding van het afsluiten van het Jaar van het Milieu (maart '87) zullen de laureaten bekroond worden.

Het wedstrijdreglement en de inschrijvingsformulieren kunnen bekomen worden bij :

V.B.V.- Initiatiegroep Bosbouw - Diawedstrijd
Geraardsbergse steenweg 267
9231 Gontrode Tel. 091/52.21.13

buitenland

HET PROJEKT "STABILISATION ET FIXATION DES DUNES" IN MAURETANIE

Probleemstelling

Mauretanië is een groot land in West-Afrika, begrensd door de Westelijke Sahara (voormalige Spaanse Sahara, die nu grotendeels bezet wordt door Marokko), de Atlantische Oceaan, Senegal, Mali en Algerije. Dit land beslaat een oppervlakte van 1.031.000 km², dus meer dan 34 maal de oppervlakte van België. Mauretanië behoort tot de 6 "officiële" Sahel-landen, samen met de Kaapverdische Eilanden, Senegal, Mali, Burkina Faso (= Opper-Volta), Niger en Tsjaad. Van al deze Afrikaanse staten is Mauretanië misschien wel het meest geraakt door de aanhoudende droogte, waarmee de Sahellanden sinds omstreeks 1968 af te rekenen hebben. Zowat 75 % van het grondgebied - in de noordelijke, centrale en oostelijke delen van het land - behoort tot de echte Sahara-zone, met neerslaggemiddelden van 0 mm tot 150 mm. Meer zuidelijk daarvan wordt de zogenaamde Sahara-Sahel zone aangetroffen, waar er neerslaggemiddelden tussen 150 en 500 mm per jaar opgetekend worden. Slechts 1 % van de totale oppervlakte, voornamelijk de gebieden die aansluiten bij de Mauretaanse oever van de Senegal-rivier, haalt jaarlijkse neerslaggemiddelden van 500 à 600 mm ; deze zone wordt als Soudano-Sahel zone gekatalogeerd. De neerslag valt in een relatief kort regenseizoen, waarbij de regens vooral in de maanden augustus-september verwacht

mogen worden. De jaarlijkse neerslagverdeling kent echter een zeer onregelmatig en grillig verloop, waarbij in sommige jaren de neerslag aanzienlijk onder het gemiddeld peil blijft, of dat bijna de totale hoeveelheid neerslag gekoncentreerd valt in één of twee hevige regenbuien, die aanleiding geven tot plaatselijke watererosie en die zelfs overstromingen kunnen veroorzaken. Zo werd bijvoorbeeld in 1984 de noordelijke provinciehoofdplaats Atar voor meer dan de helft in puin gelegd door één regenbui van ± 60 mm ; de eerste en ook enige regenval van dat jaar.

De zeer intense zoninstraling, hoge temperaturen en lage luchtvochtigheid veroorzaken een bijzonder grote evapotranspiratie, hetgeen gezien de zwakke neerslagcijfers leidt tot een sterk vochtdeficitaire situatie.

Mauretanië heeft een geschatte bevolking van 1,5 à 1,7 miljoen mensen (volkstellingen worden dikwijls met een waas van geheimhouding omkleed en misschien zelfs "gecorrigeerd", omwille van politieke overwegingen die verband houden met spanningen tussen de "blanke" Moorse bevolkingsgroep en de zwarte-Afrikaanse bevolkingsgroepen).

De veehouderij is een essentieel kenmerk van de Mauretaanse levenswijze, waardoor de aanwezigheid van talrijke geiten-, schapen- en ook dromedariskudden een van-

Mobiele landduinen in het Mauretaanse binnenland.

zelfsprekendheid is. De runderen zijn massaal afgestorven in de droogte van de vroege jaren '80. De nog overlevende runderkudden (een fractie van hun oorspronkelijke aantal) zijn samen met hun herders naar Mali uitgeweken.

Vroeger was het merendeel van de Mauretaaniërs notoire nomaden, die met hun kudden extensief de natuurlijke begroeiing gingen beweiden. In een recent verleden echter is een grote sedentarialisatie opgetreden, voornamelijk door landvlucht naar de steden. De voortschrijdende verwoestijning heeft dit verschijnsel ten zeerste bespoedigd. De hoofdstad Nouakchott, die 20 jaar geleden een slaperige nederzetting was van nauwelijks 5000 zielen, kraakt nu uit zijn voegen en herbergt meer dan 1/3 van de ganse nationale bevolking, daarbij grenzend aan de ene kant aan een (Atlantische) oceaan van water en aan de andere kant ingebed in een oceaan van zand.

De aanhoudende droogte, in combinatie met de voortschrijdende vernietiging van het vroegere vegetatiedek, heeft ertoe geleid dat de zanden steeds mobielen worden en door de steeds voortjagende droge landwinden opgehoopt worden tot enorme duin-

akkumulaties die dagelijks met verschillende meters van plaats veranderen en daarbij alles wat op hun weg ligt overspoelen : nederzettingen, kultuurgronden, verbindingswegen, palmboomgaarden. Op de vitale verbindingswegen Nouakchott - Nema (west-oost as in richting Mali) en Atar - Nouakchott - Rosso (noord-zuid as in richting Senegal) wordt er dag en nacht onafgebroken zand geruimd met bulldozers om de aanrollende barchanen (= sikkelvormige duinen) van de pistes te verwijderen.

Het stabilisatie- en fixatieproject

Door de F.A.O. werd er in 1983 begonnen met een belangrijk project dat tot doel heeft op specifieke doelplaatsen een "dam" op te werpen tegen de mobiele landduinen.

Aldus werden er 15 sites uitgekozen, verspreid over de verschillende streken van het land.

De vastlegging van de duinzanden gebeurt in 2 trappen :

1) mechanische stabilisatie :

Daartoe wordt een vierkantig of rechthoekig net van heggetjes opgericht, gedeeltelijk ingegraven in de losse duinzanden. Deze heggetjes of pallissaden worden op-

gebouwd uit materialen die plaatselijk aangetroffen kunnen worden, namelijk gevlochten takkenbossen van inheemse struik- of boomsoorten, zoals van *Leptadenia pyrotechnica*, *Euphorbia balsamifera*, *Tamarix senegalensis*, *Balanites aegyptiaca*.

Nabij de palmoasen worden afgestorven verhoutte bladeren van de dadelpalm *Phoenix dactylifera* gebruikt (jaarlijks sterven de onderste bladkransen rondom de stam af, terwijl de hoogtegroe van de palm doorgaat met vorming van nieuwe groene bladeren aan de top).

Hierbij spreekt het vanzelf dat de exploitatie van voornoemd organisch materiaal op een verantwoorde en gecontroleerde manier gebeurt, in struikpopulaties waar er nog een voldoende terreinbescherming overblijft. Er wordt nu ook gezocht naar alternatieve maatregelen die kunnen dienen voor de opbouw van de stabiliserende pallissaden, en op bescheiden schaal experimenteert men met rekupereerbare en dus meerdere keren bruikbare kunststofmaterialen. De grote remmende factor in deze is echter de kostprijs van deze materialen.

De pallissaden worden in de duinen aangebracht in kleiner of ruimer verband, naargelang van de hevigheid der heersende winden, expositie, geaccidentieerdheid van het terrein (van 15 x 15 m tot 35 m tussenruimte). Zij moeten de windsnelheden voldoende afremmen zodanig dat de voortdurende wisselwerking tussen transport enerzijds en afzetting van de zanddeeltjes anderzijds, stilvalt.

De grote praktische problemen inzake de mechanische stabilisatie zijn :

- schaarsheid van het nodige takken- en bladerenmateriaal, zeldzaamheid van exploiteerbare voorraden. Ook rivaliteiten tussen verschillende clans in de be-

volking spelen een rol ; vb. weigering palmbiaderen te leveren als de stabiliseringssite niet onmiddellijk nabij hun gedeelte van de palmeraie gelegen is.

- transportproblemen : verplaatsingen met geladen terreinvrachtwagens of tractoren met aanhangwagens doorheen ongebaande woestijnkondities ; veelvuldige pannes, zeer gebrekkige herstellingsmogelijkheden voor het wagenpark, brandstofschaarste, gebrek aan wisselstukken.
- tijdelijk weerkerende tekorten aan arbeidskrachten ; al de gebruikte mankracht bestaat (voorlopig ?) uit arbeiders die door het F.A.O.-project betaald worden. Het budget wordt daardoor zeer sterk belast, en bij uitblijven van de nodige fondsen vallen de werkzaamheden stil. De vraag naar vrijwillige arbeid ten gunste van het project stuit op belangrijke weerstand bij de bevolking.

2) biologische fixatie :

Binnenin de "mazen" van het rasterpallissaden worden beplantingen gedaan met boom-, struik- en grassoorten. Daartoe worden er in het voorjaar verschillende gedecentraliseerde boomkwekerijen uitgebouwd in de onmiddellijke nabijheid van de beplantingssites. De planten worden gezaaid in plasticzakjes, gevuld met gewoon mineraal duinzand. Enkele soorten, zoals *Tamarix aphylla*, worden met goed gevolg gestekt. De slagingspercentages in de kwekerij zijn doorgaans zeer bevredigend. Bij het aanbreken van het regenseizoen zijn er aldus voldoende goed bewortelde "containerkluitplanten" beschikbaar. Na de eerste goede regenbuien worden de beplantingen uitgevoerd, hoofdzakelijk in verband 5 x 5 m.

In de sites gelegen in de noordelijke en centrale binnenlanden is de regenneerslag echter doorgaans onvoldoende om het aanslaan van de planten te verzekeren, en daar is het noodzakelijk om ter gelegenheid van de planting een watergift te verstrekken (60 à 200 liter per plant) om de aansluiting met de dieperliggende vochthoudende zanden te lagen slagen. Om enigszins te remediëren aan de praktische problemen die zich stellen bij de mechanische stabilisering, wordt recentelijk meer aksent gelegd op uitplanting van lokale grassoorten zoals *Aristida pungens* en *Panicum turgidum* die zeer resistent zijn en die de eigenschap hebben zich in een min of meer aaneengesloten vegetatiedek te ontwikkelen, ook zonder de aanwezigheid van windremmende pallissaden.

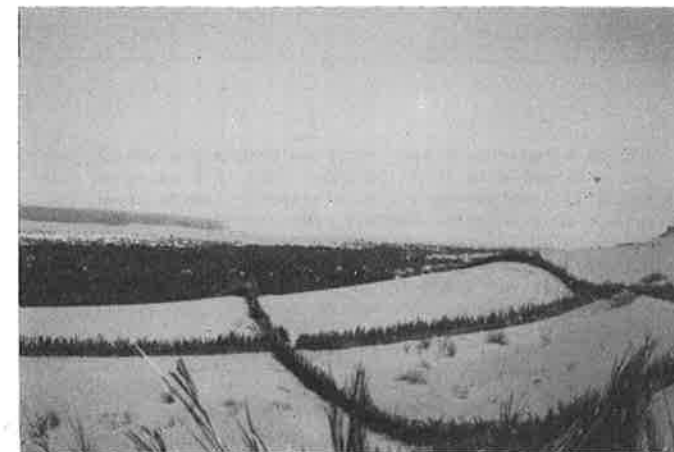
Resultaten

Het project "Stabilisatie en fixatie van de duinen" kent in Mauretanië zeer grote problemen, niet enkel op gebied van fysische kondities (zeer hoge insolatie en hoge temperaturen, zeer arme bodemgesteldheid, extreme waterbalansdeficiënten), maar ook van materiële en logistieke aard. Nochtans werden er na een eerste 3-jarige

"pilootfase" op 15 sites verspreid over verscheidene streken van het land, belangrijke resultaten geboekt in het vastleggen van mobiele duinzanden door bebossing. Zo werd in de site van Magta Laajar een goedgroeiend bos van bijna 400 ha aangelegd, met boomsoorten als *Prosopis juliflora*, *Parkinsonia aculeata*, *Leptadenia pyrotechnica*, *Acacia tortilis* e.a. Er werd aangetoond dat het technisch mogelijk is om op een kunstmatige wijze het herstel van het vegetatiedek tot stand te brengen. Ook het ontoegankelijk maken van bepaalde terreinen voor de veekudden, waar door wachters op toe gezien werd in de nabijheid van de sites van het project, heeft op een dikwijls onvermoede wijze een belangrijk herstel van de oorspronkelijke vegetatie te zien gegeven. De zandverstuivingen werden aldus aan banden gelegd.

Nochtans zal er ook achteraf zeer grote aandacht moeten blijven uitgaan naar bescherming van de sites tegen overbegrazing en overexploitatie, en naar de follow-up en bestendiging van de aangebrachte begroeiing.

G. Mees

Na de aanleg van een netwerk van takkebossen volgt een planting met boom-, struik- en grassoorten teneinde de duinkomplexen te fixeren.

info

MILIEUDAG

Op zondag 27 september a.s. wordt door de gemeentelijke raad van het leefmilieu van Stabroek een milieudag georganiseerd met diverse activiteiten, o.a. natuurwandeling, verkoop natuurprodukten, debat, tentoonstelling, ...

Deze dag gaat door in het gemeentelijk domein "Kasteel Ravenhof", Oudbroek 4 te Stabroek.

Meerdere bijkomende inlichtingen zijn te bekomen op het sekretariaat van het Gemeentehuis Stabroek p/a Dorpsstraat 99, 2090 Stabroek, Tel. 03/568.80.80.

DOUGLASTEELT TUSSEN OERBOS EN ZURE REGEN

De Studiekring van de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging organiseert op vrijdag 2 oktober 1987 een Studiekringdag met als titel en thema "Douglasteelt tussen oerbos en zure regen". Vier sprekers zullen een aantal aspecten van dit actuele en belangwekkende thema belichten. Tevens zullen een aantal posters over de douglasspar bekeken en met de auteurs besproken kunnen worden. De dag wordt afgesloten met een discussie met de inleiders.

Informatie en schriftelijke aanmelding voor deelname door niet-leden van de KNBV bij de sekretaris van de Studiekring, Postbus 342, 6700 AH Wageningen, telefoon 08370-82926.

WETBOEK AFVAL EN WATER IN VLAANDEREN

Bij de uitgeverij Kluwer rechtswetenschappen verschijnt een werk dat alle op 31 december 1986 in Vlaanderen toepasselijke wetgeving i.v.m. afvalwater, vaste afval, grond- en drinkwater bundelt, met daarbij allerhande schema's en lijsten met sectoriële normen en de lijst van erkende laboratoria.

In de prijs van 1 995 fr. zijn tevens 3 zesmaandelijks nieuwsbrieven inbegrepen met de tussentijdse wetwijzigingen.

Informatie en bestellingen :

Kluwer rechtswetenschappen
Santvoortbeeklaan 21-23
2100 Deurne-Antwerpen